תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר זרעים

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי כלאים

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי כלאים

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-כלאים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ז 4
הלכה ג 4

פרק ז

הלכה ג

רשב"ל אמר קנסא דר"מ ועבד עובדא כוותיה. פי' דינא דגרמי דדאין הוא ר"מ ולא רבנן ועבד עובדא כוותי' מן הדא המסכך את גפנו ע"ג תבואתו של חבירו וכי מה מעשה וכו' כשהוסיף לדעתו הוא מוסיף. כמו שכתבו התוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק' ע"א דבשעה שסיכך לא עבד כלום אלא דנאסר אח"כ כשהוסיף מאתים וע"כ הוי דינא דגרמי אך הש"ס דילן מסיק דמ"מ לאו דד"ג היא ונקרא מעשה אבל הירושלמי ס"ל כהו"א בש"ס דילן דנקרא דד"ג דלא עשה מעשה אלא שניתוסף אח"כ מעצמו. ויש לפרש בשני אופנים אופן אחד דמוקי רשב"ל מתניתין משום דד"ג ומשום דסתם משנה ר"מ ועבד עובדא כוותיה אבל פי' זה קשה מאי נ"מ אם ר"מ היא או רבין היא ולקמן בסוגיא שקלי וטרי רשב"ל ור"א אם קנסא דר"מ או קנסא דרבנן פי' אם דד"ג הוא רק לר"מ או אפילו כרבנן וע"כ ה"נ ה"פ דרשב"ל ס"ל דקנסא הוא רק לר"מ ודייק מתניתין דהיא רק כר"מ וזה אינו דמנ"ל דרבנן פליגי עליה בזה כמו דהקשו בתוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק' ע"א דמנ"ל דר"י ור"ש פליגי אדד"ג דהא טעמייהו משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכתבו בתוס' ז"ל דרבנן דפליגי אדד"ג הוא רבנן דברייתא בפ' המניח דף ל"ג עיי"ש וא"כ מנ"ל לרשב"ל לדייק מהך מתניתין דדאין דד"ג הוא רק ר"מ דסתם משנה ורבנן פליגי עליו מנ"ל דרבנן פליגי עליו. אלא ע"כ דהפי' העיקר כמו שכתב המהרא"פ זצ"ל דרשב"ל ס"ל לדייק ממתניתין דהמסכך דלהת"ק דס"ל דאדם אוסר דבר שאינו שלו חייב באחריותו והוא רק ד"ג ע"כ קאמר דר"מ הוא דשמעינן לי' בעלמא דדאין דד"ג אבל רבנן פליגי עליו ואפילו אי אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ פטור משום דלא דייני דד"ג ועבד עובדא דכוותיה דמש"ה הזאת מסייע לי' אבל לא דדייק מהך מתניתין דדד"ג הוא רק לר"מ. וע"כ מוקי מתניתין בר"מ משום דמהך מתניתין מוכח דדיינינן דד"ג וע"כ ר"מ הוא דשמעינן לי' בעלמא דדאין דד"ג וכן עי' מהרא"פ זצ"ל ולכאורה קשה דמנ"ל דר"מ דאין דד"ג דבבבלי שקלינן וטרינן בזה דמנ"ל דר"מ דאין דד"ג ומוכיח מהאי מתניתין דהמסכך דסתם משנה ר"מ הוא. והכא קאמרינן בירושלמי דמתניתין ר"מ הוא משום דשמעינן ליה בעלמא דדאין דד"ג וקשה מנ"ל בעלמא דר"מ דאין דד"ג וע"כ דפשיטא להירושלמי דמאיזה מקום אחר שמעינן דר"מ דאין דד"ג וצריך ביאור מנ"ל. וע"כ נראה לפענ"ד לבאר שיטת הירושלמי בזהו השמעתתא דדינא דגרמי ויתבאר היטב בע"ה. גרסינן בירושלמי מס' גיטין פ"ה ה"ה ר' יודן לא נחת לבית וועדא קם עם ר"מ א"ל מה חדתין יימרון א"ל כן א"ר יוסי המטמא אינו כעושה מעשה מן הדא תרומה ונטמאת א"ל תיפתר שנטמאת

מאליה ולית שמע מינה כלום דהיא מתניתא דן את הדין זיכה את החייב כו' ר' יוחנן אמר בדין הי' אפילו במזיד יהא פטור ולמה אמרו חייב משום קנס חיילי' דר"י מן הדא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב וא"ר יוחנן משום קנס ע"כ. ובסוף הסוגיא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב ואמר ר' יוחנן משום קנס ע"כ. את פי' המפרשים ז"ל לא הבנתי דמפרשי דמטמא אינו כעושה מעשה עי' דהיזק שאינו ניכר לאו שמי' היזק דא"כ לפי פי' זה מאי מייתי ראיה ממתניתין דדן את הדין דאמר רב בנוגע לידו הא אפילו אי היזק שאינו ניכר שמיה היזק מ"מ חייב מדרבנן משום קנס במזיד והכא בדן את הדין הוי מזיד כדאיתא בתוס' ז"ל במס' גיטין דף נ"ג ד"ה שלא עיי"ש. ועוד מאי מייתי ראיה ממתניתין דתרומה ונטמאת לפי הס"ד דמירי בשטימא בידים הא עכ"פ חייב מדרבנן משום קנס. ועוד קשה בסוף הענין חיילי' דר' יוחנן מן הדא המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב וא"ר יוחנן משום קנס א"כ הוא ראי' מר"י לר"י והמפרשים ז"ל פירשו דהראי' דמפני תיקון העולם קאי אמזיד לפי' הק"ע ז"ל והוא מהתוספתא והעיקר חסר מן הספר דהא לא גרסינן כאן מפני תיקון העולם ולפי' הפ"מ ז"ל דמדקתני ברישא שוגג פטור והדר במזיד חייב אלמא דמדינא פטור הוא כדרך התנא לשנות הפשוט קודם וזה דחוק והא דמסיק וא"ר יוחנן משום קנס הוא לפי פירושן לכך אמר ר' יוחנן או הינו כר"י ודוחק גדול הוא ומה דמסיק בסוף הלכה המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב וא"ר יוחנן משום קנס פי' הפ"מ ז"ל דחוק והק"ע ז"ל מגיה הכהנים שפיגלו במקדש וכו' מזידין חייבין אר"י משוס קנס דהיזק שאינו ניכר לא שמי' היזק אם שלפי הנראה היא גי' אמיתית אבל קשה ל"ל לר"י למימר מימרא דידי' ב' פעמים על הרישא דהמטמא והמדמע והמנסך ועל הסיפא הכהנים שפיגלו דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק אלא משום קנס מאי נ"מ בין רישא לסיפא. ע"כ יראה לפענ"ד דה"פ עפ"י הירושלמי דידן גבי מתניתין המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו קידש וחייב באחריותו וגרסינן בהסוגיא ר"ש בן לקיש אמר קנסא דר"מ ועבד עובדא כוותי' מן הדא המסכך גפנו כו' וכי איזה מעשה עשה וכו' וכיון דלא עביד מעשה הוי דינא דגרמי. ואיתא בתוס' ז"ל במס' ב"ק דף ק' ע'א ד"ה טיהר ועוד קשה היכא דקה דינא למה לא יתחייב אפילו לרבנן דר"מ דלא דדד"ג מ"ש מכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין בין לר"מ בין לרבנן אע"ג דבדיבור בעלמא מיפסל ולא חשיב דד"ג ונראה לפרש דכל היכא דקם דינא אפילו בדיבור חשיב כמעשה ולא כגרמא ומחייב אפילו לרבין אבל היכא דאילו הוי קמן הוי הדר כגון מראה דינר וטעה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פעור דהא ודאי גרמא הוא מה שהאכילו אח"כ או עירבו עם פירותיו עכ"ל:

ועפ"ז יתבאר הענין דשמעתתא הזאת בע"ה דה"פ דר' יוסי קאמר דמטמא אינו כעושה מעשה אלא דינא דגרמי דדינא דגרמי נקרא בלא מעשה ובעבור מעשה לא נקרא גרמי כדאיתא בירושלמי דידן הו"ל וע"כ קאמר דמעמא אינו כעושה מעשה ולא חשיב מעשה אלא דינא דגרמי והא דתנינן במתניתין הנ"ל המטמא והמדמע וכו' במזיד חייב הוא משום דינא דגרמי ור"מ היא מן הדא תרומה ונטמאת כו' אע"פ שטימא בידים פטור והוא אליבא דרבנן דלא דייני דינא דגרמי א"ל תיפתר שנטמאת מאיליה וליה שמע מינה כלום דהא מתניתא. דן את הדין וכו' טימא את הטהור דמוקי רב אליבא דרבנן דאף דלא דייני דינא דגרמי מיירי במגיעו לידו כמו דמוקי בש"ס דילן במסכת סנהדרין דף ו' דאתיא אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מ"מ גבי דן את הדין טימא את הטהור ישלם משום דמיירי בשנשא ונתן ביד אלמא דבנתן ביד לא חשיב מטמא גרמי אלא כעושה מעשה דמי ולא מיירי כאן כלל מדין היזק שאינו ניכר והלשון מוכח כן דתלי באם מטמא כעושה מעשה דמי ואח"כ התחיל הענין מהסוגיא היזק שאינו ניכר דהנה דלא הוי גרמי רלא כעושה מעשה דמי אך בדינא דהיזק שאינו ניכר קמיפלגי ר"י ברבי אומר בדין הי' אפילו שוגג שיהא חייב דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק וכו' ורבי יוחנן ס"ל דבדין הי' שאפילו במזיד יהא פטור ולמה אמרו חייב משום קנס דס"ל דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. והנה בענין כהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין דפשיטא להו לרבותינו בעלי התוס' ז"ל דאתיא כר"ע ואפילו לרבין דלא חשיב גרמי משום דכיון דקם דינא חשיב דיבור כמו מעשה. נראה לפענ"ד דשיטת הירושלמי אינו כן וראיה מפורשת לזה מהא דגרסינן בירושלמי ב' פעמים במס' פסחים פ"ב ובמס' גיטין פ"ד גבי העושה עבדו אפותיקי לאחרים וכו' רשב"ג אומר אינו כותב אלא משחרר ואיתא בש"ס דילן דקמיפלגי במזיק שעבודו של חבירו [ואיתא בתוס' ז"ל דמאן דמחייב במזיק שעבודו של חבירו יכול להיות דלית ליה דינא דגרמי] ע"ז גרסינן בירושלמי רבנן דקסרין בשם ר' ניסא אתיא דרשב"ג כר"מ כמה דר"מ קונס בדברים כן רשב"ג קונס בדברים דקתני שטר שיש בו ריבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דברי ר"מ וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית ע"כ פי' דס"ל להירושלמי דמזיק שעבודו של חברו דחייב הוא רק משום קנס מדינא דגרמי ולא חשיב מעשה וע"כ אתיא דרשב"ג כר"מ דקונס בדברים ודינא דרבית. וקשה לכאורה הא איתא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל' ע"ב ובמס' ב"מ דף ס"ב דגבי ריבית משעת כתיבה עבד ליה שימה אפילו לא יגבה בסוף הריבית א"כ היכא דבדיבור קם דינא ואי איפשר להדרו חשיב כמעשה ולפ"ז קשה האיך יתפרש הירושלמי הנזכר דתלי רשב"ג בהא דר"מ דקונס בדברים ואף

דהתם נכתב השטר כמו דגרסינן שטר שיש בו ריבית וכתיבת השטר חשיב מעשה מ"מ י"ל הא הוא לא כתב השטר אלא הלוה וגם העדים חתמו ולא הוא רק הוא הסכים על השטר או שהלוה כתב מעצמו ע"פ השוואה שהשוה עמו על הריבית ואיהו דיבורא קעביד שהסכים על השטר וס"ל לר"מ דקנסינן אותו על דיבורו לבד ומאן תנא דס"ל דקנסינן על הדבור לבד בלא מעשה הוא ר"מ ומטעם דקניס בדינא דגרמי אפילו דלא עביד מעשה כשיטת הירושלמי דדד"ג נקרא דלא עביד מעשה ור"מ קנס ע"ז ומצינו זאת דר"מ קונס בדברים בשטר שיש בו ריבית וכמו דר"מ קונס בדברים אפילו בלא מעשה וע"כ קונס בדייא דגרמי כמו כן ס"ל לרשב"ג דהמזיק שיעבודו של חבירו חייב וס"ל להירושלמי דמאן דס"ל דמזיק שיעבודו של חבירו חייב ס"ל נמי דחייב דינא דגרמי וה"נ ס"ל אליבא דהמסקנא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל"ג ע"ב אמר רב הונא ברי' דרב יהושע זאת אומרת המזיק שיעבודו של חבירו פטור ופרכינן הא רבה אמרה דאמר רבה השורף שטרות של חבירו פטור ומשני מהו דתימא התם הוא דא"ל נייר בעלמא וכו' קמ"ל אלמא דקי"ל במסקנא דמזיק שיעבודו של חבירו דומה לשורף שטרות וכו' וכמו דפטור דד"ג כן נמי פטור במזיק שיעבודו של חבירו. וממילא מאן דמחייב במזיק שיעבודו של חבירו מחייב ימי בדד"ג. והא דכתבו בתוס' ז"ל במס' גיטין דף מ"א ד"ה במזיק וז"ל והא דלא מוקי פלוגתייהו בדד"ג משום דאפילו מאן דפטר בדד"ג איפשר דמחייב במזיק שיעבודו של חבירו כדמוכח בפ' המניח דף ל"ג עכ"ל ז"ל הוא משום ההו"א דאיפשר דמזיק שיעבודו של חבירו חמיר יותר אבל להמסקנא ואליבא דהאמת שניהן שוין ע"כ שפיר קאמר דרשב"ג ס"ל כר"מ דקונס בדברים וכיון דקנסינן בדברים אית ליה דד"ג וע"כ מזיק שיעבודו של חבירו חייב דמחייב בדד"ג וזהו פירוש האמיתי בירושלמי הנ"ל:

ועפ"ז מובן הירושלמי דידן דגרסינן על המתניתין דהמסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו רשב"ל אמר קנסא דר"מ ועבד עובדא כוותי' ובסוף הסוגיא ר"א אמר קנסא דרבין ורשב"ל אמר קנסא דר"מ פי' אם דד"ג הוא לר"מ או אפילו אל בא דרבנן לכאורה צריך ביאור דרשב"ל אמר קנסי' דר"מ פי' דמתניתין ר"מ היא לפיכך חייב במסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו דהוי דד"ג כמו דמסיק וכי מה עשה מעשה אלא מה שמוסיף לפי דעת הוא מוסיף דניתוסף מעצמו אח"כ והוי דד"ג. וכן פי' מהרא"פ ז"ל דמוקי מתניתין כר"מ דס"ל בעלמא דד"ג. ולכאורה קשה הא בש"ס דילן במס' ב"ק דף ק' ע"א שקלינן וטרינן מנ"ל דר"מ דאין דד"ג ומוכיח מהך מתניתין דהמסכך גפנו דסתם מתניתין נ"מ הוא עיין בתוס' ז"ל שם ואילו בירושלמי מוקי רשב"ל מתניתין כר"מ משום דשמעינן לי' בעלמא דדאין דד"ג וקשה מנ"ל דר"מ דאין דד"ג בעלמא אם לא מהך מתניתין אבל

לפי הירושלמי הנזכר לעיל ניחא דהירושלמי מוכיח דר"מ קניס בדברים משטר שיש בו ריבית כנזכר לעיל:

ועכשיו דזכינן לזה בע"ה יש לנו ראיה מהירושלמי הנזכר לעיל דאף דיבורא דקם דינא גם הוא יחשב בד"ג וצרכין ע"כ להא דר"מ דקניס בדברים דאל"כ מנ"ל להוכיח דאתיא רשב"ג כר"מ דקונס בדברים מהא דשטר שיש בו ריבית הא יש לדחות כדדחינן בש"ס דילן במס' ב"ק דף ל' ע"ב ע"כ לא קאמר ר"מ התם אלא דמשעת כתיבה עבד לי' שימה פי' אפלו לא יגבה הריבית לבסוף מ"מ עובר על לאו דלא תשימון הגם דלא עבר על לאו דלא תקח עד שעת לקיחה אבל אלאו דלא תשימון עובר מיד בשעת כתיבה אפילו כשלא יגבה לבסוף עיי' במס' ב"מ דף ס"ב ע"א ברש"י ותוס' ז"ל עיי"ש א"כ לפ"ז לא שמעינן דר"מ קונס בדברים בלא מעשה דהא אפילו כשלא נעשה מעשה דגביית הריבית הרי הלאו דלא תשימון עבר בעת שהסכים בפיו על השטר ונמצא דבדיבורו שהסכים על השטר עבר אלאו דלא תשימון ואי איפשר להדרו וא"כ חשיב כמו מעשה אלא ע"כ מדלא דחינן זאת ע"כ דס"ל להירושלמי דאפילו הדיבור דקם דינא ואי אפשר להדרו ובעת דבור גופי' נגמר הדבר חשיב נמי דיבור וקונס ר"מ בדברים וע"כ לפ"ז הכהנים שפיגלו במקדש חייבין הוא דווקא לר"מ דקניס בדברים אבל לרבנן דלא קנסו בדברים פטורין.

וע"כ ניחא הא דקאמר ר' יוחנן עוד הפעם משום קנס על רישא ועל סיפא על רישא קאמר משום קנס משום היזק שאינו ניכר ובסיפא קמ"ל דאפילו היזק שאינו ניכר שמיה היזק מ"מ הכהנים שפיגלו הוא משום קנס כלומר דינא דגרמי כמו שקרא הירושלמי במכילתין לדד"ג קנס. וע"כ שעיר מביא ראיה לר' יוחנן חיילי' דר' יוחנן מן הדא דרישא גבי המטמא והמדמע הוא משום קנס משום היזק שאינו ניכר ולא ע"פ הדין וחיילי' מן הסיפא הכהנים שפיגלו הוא ע"כ משום קנסא דר"מ א"כ רישא נמי ע"כ הדין דמזיד חייב הוא משום קנס שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרות של חבירו כדאיתא בש"ס דילן והוי קנס דמימרא ראשונה ומימרא אחרונה ב' ענינים הן וע"כ מביא ראי' מסיפא לרישא כמו בסיפא ע"כ משום קנס הוא דמזיד חייב כמו כן רישא נמי. ולפ"ז הבבלי מוקי המתניתין דהמטמא והמדמע וכו' והכהנים שפיגלו במקדש כדברי הכל דאל"כ אלא אליבא דר"מ והכהנים שפיגלו במקדש הוא משום דד"ג א"כ למה להבבלי למידק דר"מ הוא דדאין דד"ג מברייתא דמחיצת הכרם ומשום דסתם מתניתין ר"מ הוא כדפי' התוס' ז"ל בא ממשנה הזאת יכול לדייק ולהוכיח ואלא ע"כ הא דהכהנים שפיגלו במקדש לא שייך לדד"ג וע"כ שפיר מקשי התוס' ז"ל מהא לרבנן דמ"ש הכהנים שפיגלו במקדש דחייבין אפילו לרבנן דלא דייני דד"ג דל"ל דהכהנים שפיגלו במקדש הוא נמי

ר"מ ז"א דא"כ ממשנה הזאת יכול להוכיח דר"מ דאין דד"ג ולמה לן להוכיח מהברייתא דמחיצת הכרם ומשום דסתם משנה דהמסכך הוא ר"מ הלא מסתם משנה הזאת לבד יכול להוכיח דר"מ דאין דד"ג ואלא ע"כ דהא דהכהנים שפיגלו במקדש ד"ה הוא אפילו לרבנן ומשום דלא שייך לדד"ג וע"כ כתבו הטעם משום דכיון דקם דינא חשיב הדיבור כמו מעשה ולא שייך לדד"ג. אבל הירושלמי אינו מוכיח דר"מ דאין דד"ג מהא דסתם משנה ר"מ ומוקי שפיר ר' יוחנן הא דהכהנים שפיגלו במקדש כר"מ ומטעם דקניס בדברים לא אתיא אלא אליבא דר"מ. וכן ר' יוסי דס"ל מהא דתרומה ונטמאת דמטמא אינו כעושה מעשה והוי דד"ג א"כ ע"כ האי מתניתין דהמטמא והמדמע הוא ר"מ ודו"ק: